МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра адміністративного і інформаційного права

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
адміністративного і інформаційного права
“ 23 ” червня 2020 р.
_____(Арістова І.В.)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (СИЛАБУС)

ОК 13 ОСНОВНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Спеціальність: 081 Право ОС «Бакалавр»
Освітня програма: «Право»

Факультет: юридичний

2020 – 2021 навчальний рік

Робоча програма з дисципліни ***Основні права та свободи людини і громадянина***
для студентів за спеціальністю ***081*** **Право**

Розробник: к.ю.н., доцент кафедри адміністративного та інформаційного права Роговенко О.В._____

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри адміністративного та інформаційного права.
Протокол від 22.06. 2020 року № 22

Завідувач кафедри адміністративного
Та інформаційного права _____ **І.В. Арістова**
(підпис)

Погоджено:

Гарант освітньої програми _____(М. П. Курило)

Декан юридичного факультету _____(_С. І. Запара)

Методист відділу якості освіти,
ліцензування та акредитації _____ (_____)

Зареєстровано в електронній базі: дата: 21.01 2020 р.

© СНАУ, 2020 рік
© Роговенко О.В. 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання ЮРБ</td><td>заочна форма навчання ЮР</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Кількість кредитів – 3</td><td>Галузь знань:
08 Право</td><td colspan="2" rowspan="2">Нормативна</td></tr>
<tr><td>Спеціальність:
081 Право</td></tr>
<tr><td>Модулів - 2</td><td rowspan="5"></td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів: 2</td><td>2020-2021й</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="3"></td><td colspan="2">Курс</td></tr>
<tr><td>4</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td>Загальна кількість годин – 90</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="8">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 4
самостійної роботи студента - 2</td><td rowspan="8">ОС:
Бакалавр</td><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td>14 год.</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>26 год.</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Лабораторні</td></tr>
<tr><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>50</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Індивідуальні завдання:
-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю:
Екзамен</td></tr>
</table>

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання - 44%/56% (40/60)

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: полягає у засвоєнні студентами знань щодо інструментарію науки про права та свободи людини і громадянина, забезпечення їх реалізації, захисту, гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими стандартами і нормами в цій галузі,історичними передумовами та сучасною системою правового захисту особи на міжнародному рівні; - формуванням студентів правничого світогляду, правосвідомості і правової культури правознавця, юридичного мислення; - навики студентів застосовувати теоретичні знання на практиці та самостійно поглиблювати і оновлювати правничі знання.

Завдання: полягає вмінні класифікувати права і свободи людини;визначати найбільш ефективні форми та способи реалізації прав і свобод людини;визначати правомірність чи неправомірність обмеження прав і свобод людини;визначати найбільш ефективні засоби

захисту прав людини на національному та міжнародному рівнях; застосовувати на практиці міжнародні та європейські механізми захисту прав людини.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати : основні нормативно-правові акти, які встановлюють та гарантують реалізацію прав і свобод людини та громадянина; проблеми та напрями вдосконалення відповідного законодавства;головні проблеми, що виникають при реалізації прав і свобод людини та громадянина;систему міжнародних документів, що встановлюють міжнародні правозахисні механізми.

уміти:

- класифікувати права і свободи людини;
- визначати найбільш ефективні форми та способи реалізації прав і свобод людини;
- визначати правомірність чи неправомірність обмеження прав і свобод людини;
- визначати найбільш ефективні засоби захисту прав людини на національному та міжнародному рівнях;
- застосовувати на практиці міжнародні та європейські механізми захисту прав людини;
- на основі набутих знань в галузі міжнародно - правових механізмів захисту прав людини самостійно вирішувати практичні питання, що виникають в процесі здійснення професійної діяльності юриста.

3. Програма навчальної дисципліни
Затверджена Вченою Радою СНАУ протокол № 7 від 26.12.2018 р.

Змістовий модуль 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГАЛУЗІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД УКРАЇНИ.

Тема 1. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в національному праві.

Поняття конституційно-правового статусу людини і громадянина та його зміст. Принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина.

Громадянство України як елемент правового статусу. Правовий статус іноземців і осіб без громадянства. Правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту. Правовий статус закордонних українців та іммігрантів в Україні. Право притулку. Закріплення прав свобод і обов'язків людини і громадянина в Конституції України. Конституційна класифікація прав і свобод людини і громадянина. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні. Межі прав та свобод людини і громадянина.

Тема 2. Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні

Право на життя. Право на свободу. Право на особисту недоторканість. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Право на безпечне довкілля. Право на приватну власність. Право на соціальний захист. Право на житло.

Права громадян як споживачів. Право на повагу до гідності людини. Свобода думки і слова. Свобода світогляду та віросповідання.Мовні права. Право на захист від втручання в особисте та сімейне життя. Право на недоторканість житла та іншого майна, що перебуває у власності. Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Тема 3. Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні

Поняття політичних прав і свобод Право на громадянство. Права людей, які належать до іноземців або не мають громадянства. Права біженців. Свобода пересування та право на вільний вибір місця проживання. Право на вільний вибір постійного чи тимчасового місця проживання на території України. Право вільно залишати територію України. Право громадянина України в будь-який час повернутись в Україну.

Право на участь в управлінні державними справами. Свобода асоціації. Свобода зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Право на звернення.Права іноземців, апатридів та біженців.

Тема 4. Економічні , соціальні і культурні права і свободи людини ігромадянина та їх закріплення у національному законодавстві.

Поняття та види економічних прав і свобод. Поняття та види соціальних прав і свобод. Поняття та види культурних прав і свобод. Право на підприємницьку діяльність. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на працю. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на відпочинок. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на участь у професійний спілках. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на страйк. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на освіту. Поняття, зміст, гарантії здійснення.

Права осіб, які належать до національних меншин, у гуманітарній сфері. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Свобода творчості. Право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на участь у культурному житті та право користуватися культурною спадщиною України. Поняття, зміст, гарантії здійснення.

Змістовий модуль 2. Юридичний механізм захисту загальновизнаних прав людини.

Тема 5. Гарантії та юридичний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина.

Поняття механізму правового захисту прав людини та його структурні елементи. Напрями у дослідженні механізму прав і свобод людини і громадянина.

Поняття, система і види гарантій реалізації та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. Право знати свої права і обов'язки: поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на правову допомогу і свободу вибору захисника своїх прав: поняття, зміст, гарантії здійснення. Право захищати свої права і свободи від порушень та протиправних посягань і засоби його реалізації.

Право на відшкодування шкоди, заподіяною державою: поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на судовий захист прав і свобод людини: поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на звернення до міжнародних установ і організацій: поняття, зміст, гарантії здійснення.

Тема 6. Конституційний контроль у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина.

Поняття та види конституційного контролю. Розвиток системи конституційного контролю в Україні. Конституційний Суд України: компетенція, принципи і форми захисту прав і свобод людини і громадянина. Проблема обмеження прав і свобод людини та громадянина, межі таких обмежень.

Принципи конституційного правосуддя щодо визначення конституційності необхідних та допустимих обмежень прав і свобод: відсилки до закону, збереження сутнісного змісту, співрозмірності обмеження, заборони надмірних обмежень.

Конституційне звернення: поняття, суб'єкти подання, порядок та строки розгляду.Конституційна скарга: поняття, суб'єкти, предмет, умови прийнятності,подання, порядок та строки розгляду.

Юридична сила рішень та висновків Конституційного Суду України. Забезпечувальний наказ.

Тема 7. Міжнародний захист прав і свобод людини

Захист прав людини універсальними міжнародними організаціями: загальна характеристика. Контрольні функції Організації Об'єднаних Націй в галузі прав людини. Роль та компетенція головних та допоміжних органів Організації Об'єднаних Націй.

Функції контрольних органів, заснованих міжнародними конвенціями з прав людини. Механізм розгляду індивідуальних скарг.

Регіональні міжнародні механізми захисту прав людини: поняття та види. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ): поняття, порядок утворення, склад та внутрішня структура. Юрисдикція ЄСПЛ. Право на звернення до ЄСПЛ. Умови прийнятності індивідуальних заяв до розгляду в ЄСПЛ. Юридична природа рішень ЄСПЛ. Виконання рішень ЄСПЛ.

Роль Комітету Міністрів Ради Європи у контролі за виконанням рішень ЄСПЛ.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		лк	сем	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГАЛУЗІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД УКРАЇНИ.												
Змістовий модуль 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГАЛУЗІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД УКРАЇНИ.												
Тема1.Конституційно - правовий статус людини і громадянина в національному праві.	12	2	4	-	-	6						
Тема2. Особисті права та свободи людини і громадянина	14	2	4	-	-	8						
Тема 3. Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні	14	2	4	-	--	8						
Тема 4. Економічні, соціальні і культурні права і свободи людини ігромадянина та їх закріплення у національному законодавстві.	14	2	4			8						
Разом за змістовим модулем 1	54	8	16	-	-	30						
Всього годин за модуль 1	54	8	16	-	-	30						
Модуль 2. Юридичний механізм захисту загальновизнаних прав людини.												
Змістовий модуль 2. Юридичний механізм захисту загальновизнаних прав людини.												
Тема 5. Гарантії та юридичний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина.	12	2	4	-	-	6						
Тема 6. Конституційний контроль у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина.	12	2	4	-	-	6						
Тема 7. Міжнародний захист прав і свобод людини	12	2	2	-	-	8						
Разом за змістовим модулем 2	36	6	10	-	-	20						
Всього годин за модуль 2	36	6	10	-	-	20						
Усього годин з курсу	90	14	26	-	-	50						

5. Теми та план лекційних занять для денної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	**Тема 1 Конституційно-правовий статус людини і громадянина в національному праві.** **План** Поняття конституційно-правового статусу людини і громадянина та його зміст. Принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина. Громадянство України як елемент правового статусу. Правовий статус іноземців і осіб без громадянства.	2
2	**Тема 2. Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні** **План** Право на життя. Право на свободу. Право на особисту недоторканість. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Право на безпечне довкілля. Право на приватну власність. Право на соціальний захист.	2
3	**Тема 3. Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні** **План** Поняття політичних прав і свобод Право на громадянство. Права людей, які належать до іноземців або не мають громадянства. Права біженців. Свобода пересування та право на вільний вибір місця проживання.	2
4.	**Тема 4. Економічні , соціальні і культурні права і свободи людини ігромадянина та їх закріплення у національному законодавстві.** **План** Поняття та види економічних прав і свобод. Поняття та види соціальних прав і свобод. Поняття та види культурних прав і свобод. Право на підприємницьку діяльність. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на працю. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на відпочинок.	2
5	**Тема 5. Гарантії та юридичний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина.** **План** Поняття механізму правового захисту прав людини та його структурні елементи. Напрями у дослідженні механізму прав і свобод людини і громадянина. Поняття, система і види гарантій реалізації та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. Право знати свої права і обов'язки: поняття, зміст, гарантії здійснення.	2
6	**Тема 6. Конституційний контроль у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина.** **План** Поняття та види конституційного контролю. Розвиток системи конституційного контролю в Україні.	2

	Конституційний Суд України: компетенція, принципи і форми захисту прав і свобод людини і громадянина. Проблема обмеження прав і свобод людини та громадянина, межі таких обмежень.	
7	**Тема 7. Міжнародний захист прав і свобод людини** **План** Захист прав людини універсальними міжнародними організаціями: загальна характеристика. Контрольні функції Організації Об'єднаних Націй в галузі прав людини. Роль та компетенція головних та допоміжних органів Організації Об'єднаних Націй. Функції контрольних органів, заснованих міжнародними конвенціями з прав людини. Механізм розгляду індивідуальних скарг.	2
	Разом	**14**

6. Теми семінарських занять для денної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	**Тема 1. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в національному праві.** План Правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту. Правовий статус закордонних українців та іммігрантів в Україні. Право притулку.	4
2	**Тема 2. Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні** План Право на житло. Права громадян як споживачів. Право на повагу до гідності людини. Свобода думки і слова. Свобода світогляду та віросповідання. Мовні права. Право на захист від втручання в особисте та сімейне життя.	4
3	**Тема 3. Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні** План Право вільно залишати територію України. Право громадянина України в будь-який час повернутись в Україну. Право на участь в управлінні державними справами.	4
4	**Тема 4. Економічні , соціальні і культурні права і свободи людини ігромадянина та їх закріплення у національному законодавстві.** План Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на участь у професійний спілках. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на страйк. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на освіту.	4

5	**Тема 5. Гарантії та юридичний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина.** План Право на правову допомогу і свободу вибору захисника своїх прав: поняття, зміст, гарантії здійснення. Право захищати свої права і свободи від порушень та протиправних посягань і засоби його реалізації.	4
6	**Тема 6. Конституційний контроль у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина.** План Принципи конституційного правосуддя щодо визначення конституційності необхідних та допустимих обмежень прав і свобод: відсилки до закону, збереження сутнісного змісту, співрозмірності обмеження, заборони надмірних обмежень. Конституційне звернення: поняття, суб'єкти подання, порядок та строки розгляду.	4
7	**Тема 7. Міжнародний захист прав і свобод людини** План Регіональні міжнародні механізми захисту прав людини: поняття та види. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ): поняття, порядок утворення, склад та внутрішня структура. Юрисдикція ЄСПЛ. Право на звернення до ЄСПЛ. Умови прийнятності індивідуальних заяв до розгляду в ЄСПЛ. Юридична природа рішень ЄСПЛ.	2
	Разом	**26**

7. Самостійна робота для денної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1 **Конституційно-правовий статус людини і громадянина в національному праві.** План Закріплення прав свобод і обов'язків людини і громадянина в Конституції України. Конституційна класифікація прав і свобод людини і громадянина. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні. Межі прав та свобод людини і громадянина.	6
2	**Тема 2. Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні** План Право на недоторканість житла та іншого майна, що перебуває у власності. Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.	8
3	**Тема 3. Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні** План Свобода асоціації. Свобода зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Право на звернення. Права іноземців, апатридів та біженців.	8
4	**Тема 4. Економічні , соціальні і культурні права і свободи людини і**	8

	громадянина та їх закріплення у національному законодавстві. План Права осіб, які належать до національних меншин, у гуманітарній сфері. Поняття, зміст, гарантії здійснення. Свобода творчості. Право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право на участь у культурному житті та право користуватися культурною спадщиною України. Поняття, зміст, гарантії здійснення.	
5.	**Тема 5. Гарантії та юридичний механізм захисту прав і свобод людини і громадянина.** План Право на відшкодування шкоди, заподіяною державою: поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на судовий захист прав і свобод людини: поняття, зміст, гарантії здійснення. Право на звернення до міжнародних установ і організацій: поняття, зміст, гарантії здійснення.	6
6	**Тема 6. Конституційний контроль у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина.** План Конституційне звернення: поняття, суб'єкти подання, порядок та строки розгляду. Конституційна скарга: поняття, суб'єкти, предмет, умови прийнятності,подання, порядок та строки розгляду. Юридична сила рішень та висновків Конституційного Суду України. Забезпечувальний наказ.	6
7.	**Тема 7. Міжнародний захист прав і свобод людини** План Виконання рішень ЄСПЛ. Роль Комітету Міністрів Ради Європи у контролі за виконанням рішень ЄСПЛ.	8
	Разом	**50**

8. Методи навчання

1. Методи навчання за джерелом знань:
1.1. *Словесні*: розповідь, пояснення, бесіда (евристична і репродуктивна), лекція.
1.2. *Наочні*: демонстрація, ілюстрація.
1.3. Семінарські заняття

2. Методи навчання за характером логіки пізнання.
2.1.*Аналітичний.*
2.2. *Методи синтезу.*
2.3. *Індуктивний метод.*
2.4. *Дедуктивний метод.*

3. Методи навчання за характером та рівнем самостійної розумової діяльності студентів.
3.1. *Проблемний (проблемно-інформаційний)*
3.2. *Частково-пошуковий (евристичний)*
3.3. *Репродуктивний*
3.4. *Пояснювально-демонстративний*

4. Активні методи навчання - використання технічних засобів навчання, диспути, круглі столи, історичний турнір, брейн – ринг, використання проблемних ситуацій, використання навчальних та контролюючих тестів, використання опорних конспектів лекцій.

5. Інтерактивні технології навчання - використання мультимедійних технологій, діалогове навчання.

9. Методи контролю

1. Рейтинговий контроль за 100-бальною шкалою оцінювання ЄКТС
2. Проведення проміжного контролю протягом семестру (проміжна атестація)
3. Полікритеріальна оцінка поточної роботи студентів:
- рівень знань, продемонстрований на семінарських заняттях;
- активність під час обговорення питань, що винесені на заняття;
- експрес-контроль під час аудиторних занять;
- самостійне опрацювання теми в цілому чи окремих питань;
- написання рефератів;
- результати тестування;
- письмові завдання при проведенні контрольних робіт;
- виробничі ситуації.
4. Пряме врахування у підсумковій оцінці виконання студентом певного індивідуального завдання :
- навчально-дослідна робота;
- навчально-практичне дослідження із презентацією результатів тощо.

10. Розподіл балів, які отримують студенти для денної форми навчання

Поточне тестування та самостійна робота								**Разом за модулі**	**Атестація**	**Сума**
Змістовий модуль 1 - 20 балів				**Змістовий модуль 2 –20 балів**			**СРС**			
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	**15**	**70 (40+15)**	**15**	**100**
10	10	10	10	10	10	10				

11. Розподіл балів, які отримують студенти для заочної форми навчання

Поточне тестування та самостійна робота								Разом за модулі	Підсумок	Сума
Змістовий модуль 1 - 20 балів				Змістовий модуль 2 –20 балів			СРС			
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	30	70 (40+30)	30	100
10	5	5	5	5	5	5				

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D	задовільно	
60-68	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

1. Навчально - методичний комплекс з дисципліни «Основні права та свободи людини і громадянина», СНАУ, 2020 рік.

13. Рекомендована література

Базова література

1.Конституція України від 28 червня 1996 р.
2.Закон України „Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 р.
3.Конституція Автономної Республіки Крим від 21.10.1998.
4.Про вибори Президента України: Закон України від 10.11.09.
5.Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.97.
6.Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10.02.98.
7.Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 01.10.10.
8.Про вибори народних депутатів України: Закон України від 27.11.11.
9.Про всеукраїнський та місцеві референдуми: Закон України від 03.07.91.
10.Про державну службу: Закон України від 16.12.93.
11.Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.95.
12.Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.99.
13.Про представництво Президента України в Автономній Республіці Крим: Закон України від 02.03.00.
14.Про Рахункову палату: Закон України від 11.07.96.
15.Про статус народного депутата України: Закон України в редакції від 22.03.01.

16.Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.02.
17.Про Уповноваженого Верховної ради з прав людини: Закон України від 23.12.97.
18.Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.01.
19.Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996.
20.Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001.
21.Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998.

Допоміжна література

1. Дудаш Т.І. Практика Європейського суду з прав людини: навч.-практ. посіб. / Т.І. Дудаш. - К.: Алерта, 2013. - 368 с.
2. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: Навч. посіб. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 336 с.
3. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник: У 2 т. - Т. 2 / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. - К.: ТОВ «ВИДАВНИЦТВО «Юридична думка», 2008. - 800 с.
4. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / За редакцією академіка НАН України Ю.С. Шемшученка. - К.: Видавництво «Юридична думка», 2008. - 252с.
5. Конституція України. Науково-практичний коментар [текст] Станом на 15 травня 2018 р. / за заг. ред. Чижмарь К. І. та Лавриновича О. В. К.: Видавничий дім «Професіонал», 2018. - 290 с.
6. Конституція України : наук.-практ. коментар / В. Б. Авер'янов, О. В. Батанов, Ю. В. Баулін [та ін.]. - Х.: Право, К.: Ін Юре, 2003.
7. Летнянчин Л.І. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики /Л.І Летнянчин. - Х., 2002. - 211 с.23
8. Молдован В.В., Чулінда Л.І. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина : навч. посібн.К.: Центр учбової літератури, 2012. - 206 с.
9.. Права і свободи людини і громадянина в Україні (доктрина Європейського суду з прав людини і Конституційного Суду України) : навчальний посібник / вст. слово і заг. ред. проф. Мартиненка П. Ф., Кампа В. М. . - К. : Юрінком Інтер, 2013. - 376 с.
10. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / Упоряд. Ю.К. Качуренко. - 2-е вид. - Київ: Юрінформ, 1992. - 200 с.
11. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні: Монографія / Кол. авторів; За ред. Н.М. Оніщенко, .В. Зайчука. - К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. - 424 с.
12. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2004. - 464 с.
13. Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс : навч. посіб. / О.В. Совгиря, Н.Г. Шукліна. - 2-ге вид., перероб. і допов. - К.: Юрінком Інтер, 2012. - 544 с.
14. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України / В.Л. Федоренко. - К. : Видавництво Ліра-К, 2016. - 616 с.
15. Шукліна Н.Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії та практики): Монографія. - К.: Центр навчал. Л-ри, 2005

Інформаційні ресурси

http://www.echr.coe.int Европейский Суд з прав людини
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main Сайт Верховної Ради України (законодавство)
http://pravoua.com.ua/ Сайт журналу «Право України»
http://www.ligazakon.ua/ Головний правовий портал України
http://www.nbuv.gov.ua/ Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського